

Віталій Андреев
Херсон

**Патографія як жанр біографічного дослідження:
журнал «Клинический архив гениальности и одаренности
(эвропатологии)» (1925–1930)**

Патографія або патобіографія – галузь знання на стику психології, психіатрії, з одного боку, й історії, лінгвістики, літературознавства та психолінгвістики, з іншого. Вивчає творчість учених, письменників, поетів, художників, мислителів з метою визначення в їх особистості психічних патологій та встановлення зв'язку цих патологій з талантом і геніальністю. Часто геніальність або обдарованість розглядається як патологія.

Як жанр біографічного дослідження патографія виникла в ХІХ ст. Одною з перших патографій стала книга французького лікаря Луї-Франсуа Лелю (1804–1877) «Демон Сократа як приклад використання психологічної науки в історії» (1836)¹. Як відомо, Сократ, на запитання про таємницю його мудрості, відповідав, що свої розумні думки він отримує під час спілкування з його особистим «генієм» або «демоном». Автор інтерпретував «демона» Сократа як галюцинацію. Через десять років Лелю видав книгу про галюцинації які начебто були й у Б. Паскаля². Таким чином праці Лелю започаткували цілий жанр, який зазнав розквіту наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Згодом важливу роль у становленні патографії зіграли дослідження Чезаре Ломброзо (1835–1909), Пауля Мебіуса (1856–1907) та Зигмунда Фрейда (1856–1939).

Свою назву жанр отримав завдяки німецькому лікарю П. Мебіусу, який вважав, що патографія – описання життя визначної людини, центральне місце в якому посідає історія її хвороби. Саме праці П. Мебіуса стали зразком подібного роду літератури в подальшому.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. у П. Мебіуса з'явилося чимало прихильників та послідовників. Особливу популярність патографія отримала у Франції та Росії – країнах у яких роль літератури в житті суспільства була

¹ *Lélut L.-F. Du Démon de Socrate, spécimen d'une application de la science psychologique à celle de l'histoire. Paris, 1936.*

² *Lélut L.-F. L'amulette de Pascal pour servir à l'histoire des hallucinations. Paris, 1846.*

традиційно високою. Автори патографій, стверджуючи, що можуть сказати дещо нове про визначних людей, одразу завойовували широке коло читачів. Патографія з самого початку претендувала на сенсаційність своїх «відкриттів». Автори позиціонували свої дослідження як зняття табу з визначних особистостей, про яких за життя можна було писати та висловлюватися лише позитивно³.

В Росії додатковий поштовх для подальшого розвитку патографії надали революційні події 1917 р. Так, у 1920-ті рр. прихильників цього напрямку об'єднав журнал «Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии)», який виходив у 1925–1930 рр. у Свердловську. Протягом п'яти років світ побачили п'ять томів журналу, по чотири випуски в кожному. Виключення складав лише 1929–1930 рр. – за два роки вийшло тільки чотири випуски, при чому третій та четвертий було об'єднано. Всього – дев'ятнадцять книжок. За весь час було опубліковано 63 статті 19 авторів. Тираж видання складав від 1000 до 1200 примірників. Авторський колектив був представлений психологами та психіатрами переважно з СРСР (Москва, Ленінград, Саратов, Баку, Ташкент, Перм, Свердловськ, Хабаровськ), а також із Німеччини та Швейцарії.

Сьогодні повна колекція «Клінічного архіву» зберігається в фондах Музею письменників Уралу (Єкатеринбург). Цей журнал на свій час був єдиним у світі спеціальним виданням патографічних досліджень. На його шпальтах друкувалися чисельні розвідки присвячені визначним особистостям – Л. Толстой⁴, Максим Горький⁵, С. Єсенін⁶, О. Пушкін⁷, М. Врубель⁸, Л. Андреев⁹, Ф. Достоевський¹⁰, М. Гоголь¹¹ й навіть Ісус Христос¹² та ін.

³ Див.: *Чиж В.Ф.* Достоевский как психопатолог. М., 1885; *Баженов Н.Н.* Болезнь и смерть Гоголя. Публичное чтение в годичном заседании Московского общества невропатологов и психиатров. М., 1902; *Баженов Н.Н.* Душевная драма Гаршина // Психиатрические беседы на литературные и общественные темы. М., 1903. С. 104-122; *Vajenoff N.* Gui de Maupassant et Dostoiewsky: Etude de psychologie comparée. – Lyon, 1904; *Чиж В.Ф.* Болезнь Н.В. Гоголя. М., 1904; *Odinot R.* Etude médico-psychologique sur Alfred de Musset. Lyon, 1906; *Carrère B.* Dégénérescence et dipsomanie d'Edgar Poe, thèse de Médecine. Toulouse, 1906; *Lacassagne Z.* La folie de Maupassant, thèse de Médecine. Toulouse, 1907; *Segaloff T.* Die Krankheit Dostoiewskys. München, 1907; *Potiquet H.-A.* Chateaubriand et l'hystérie: Essai de psychologie. Paris, 1911; *Lavalée G.* Essai sur la psychologie morbide de Huysmans. Paris, 1917.

⁴ *Сегалин Г.В.* К патографии Льва Толстого // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 1. Вып. 1. Екатеринбург, 1925. С. I-XXVIII; *Руднев В.И.* «Записки сумасшедшего» Льва Толстого // Там же. Т. 5. Вып. 1. Екатеринбург, 1929. С. 69-73.

⁵ *Галант И.Б.* Делирий Максима Горького (о душевной болезни, которой страдал М. Горький в 1889–1890 гг.) // Там же. Т. 1. Вып. 2. Екатеринбург, 1925. С. 47-55; *Его же.* О суицидологии Максима Горького // Там же. Т. 1. Вып. 3. Екатеринбург, 1925. С. 93-110; *Его же.* К психопатологии сновидной жизни Максима Горького // Там же. Т. 1. Вып. 3. Екатеринбург, 1925. С. 111; *Его же.* Генеалогия Максима Горького // Там же. Т. 1. Вып. 4. Екатеринбург, 1925. С. 115-137; *Его же.* Пороиомания (мания

Автором ідеї, натхненником проекту та редактором журналу була неординарна особистість й дивак, лікар-психіатр, громадський діяч та художник Григорій (Гірш) Володимирович Сегалін (1878–1960)¹³. Він власним коштом видавав свій журнал. Його заступником та співзасновником часопису був відомий на той час визначний психіатр І.Б. Галант¹⁴.

бродяжничества) М. Горького // Там же. Т. 1. Вып. 4. Екатеринбург, 1925. С. 137-149; *Его же*. К суицидомании Максима Горького // Там же. Т. 2. Вып. 3. Екатеринбург, 1926. С. 207-211; *Его же*. Pseudologia phantastica у Максима Горького // Там же. Т. 2. Вып. 3. Екатеринбург, 1926. С. 211-217; *Его же*. Психозы в творчестве Максима Горького // Там же. Т. 4. Вып. 2. Екатеринбург, 1928. С. 5-112.

⁶ Галант И.Б. О душевной болезни С. Есенина // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 2. Вып. 2. Екатеринбург, 1926. С. 115-133; Юрман Н.А. К патографии Сергея Есенина // Там же. Т. 3. Вып. 1. Екатеринбург, 1927. С. 82-95.

⁷ Минц Я.В. К патографии А.С. Пушкина // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 1. Вып. 2. Екатеринбург, 1925. С. 29-46; Галант И.Б. Эндокринология великих русских писателей. Пушкин // Там же. Т. 3. Вып. 1. Екатеринбург, 1927. С. 39-56.

⁸ Цубина М.И. М. Врубель с психопатологической точки зрения // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 1. Вып. 2. Екатеринбург, 1925. С. 56-65.

⁹ Галант И.Б. Психопатологический образ Леонида Андреева // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 3. Вып. 2. Екатеринбург, 1927. С. 147-166; *Его же*. Эндокринология великих русских писателей. Леонид Андреев // Там же. Т. 3. Вып. 3. Екатеринбург, 1927. С. 223-239.

¹⁰ Галант И.Б. Эндокринология великих русских писателей. Достоевский // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 3. Вып. 3. Екатеринбург, 1927. С. 203-218; Юрман Н.А. Болезнь Достоевского // Там же. Т. 4. Вып. 1. Екатеринбург, 1928. С. 61-72.

¹¹ Сегалин Г.В. Шизофреническая психика Гоголя // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 2. Вып. 4. Екатеринбург, 1926. С. 263-305; Галант И.Б. Эндокринология великих русских писателей. Гоголь // Там же. Т. 3. Вып. 1. Екатеринбург, 1927. С. 56-82.

¹² Минц Я.В. Иисус Христос – как тип душевнобольного // Клинический архив гениальности и одаренности (эвропатологии). Т. 3. Вып. 3. Екатеринбург, 1927. С. 243-252.

¹³ Про Г. Сегалина докладніше див.: Ворошилин С.И. Предтеча екатеринбургской научной психиатрии: к 135-летию со дня рождения Г.В. Сегалина – создателя и автора «Клинического архива гениальности и одаренности» // Уральский журнал психиатрии, наркологии и психотерапии. Вып. 3. Екатеринбург, 2013. С. 88-92.

¹⁴ Галант Иван Борисович (Юганн Барух Сусман) (1893–1986) – лікар-психіатр, дослідник патобіографій. Народився у м. Кролевець (Україна, Сумська обл.) в родині єврея-торговця. В 1912–1917 рр. навчався на медичних факультетах університетів Берліну, Цюриха та Базеля. По закінченні захистив докторську дисертацію «Рефлекс хребта: – новий рефлекс у грудному віці». У подальшому п'ять років працював психіатром у клініках Швейцарії. Там же захопився ідеями З. Фрейда й спираючись на його вчення написав дві монографії поставивши проблему психофізіології

Народився Г. Сегалін у Москві в родині єврея-кустаря. Згодом його батьки переїхали в Казань. Тут він навчався живопису у відомого казанського художника І. Фешина. 1903 р. закінчив Казанську художню школу й протягом 1903–1905 рр. отримував подальшу освіту «по мистецтву» в Москві, Петербурзі та Берліні.

З 1904 р. Г. Сегалін отримував медичну освіту в Німеччині. У 1904–1909 рр. вчився на медичному факультеті Ієнського університету. Григорій студіював анатомію, фізіологію, біологію, хімію та інші природничі науки, відвідував лекції й займався у лабораторіях професорів Геккеля, Сталя, Маурера, Бідермана, Еггелінга, Кнорра, Любаша. 1910 р. продовжив навчання в університеті Галле й проходив курси в клініках професорів Френкеля, Гарніка, Шмідта, Фейта, Бромана та ін. У 1913 р. він, під керівництвом «пана таємного радника Вейта», захистив докторську дисертацію «Про аденому передміхурової залози». Увесь час перебування у Німеччині Г. Сегалін продовжував займатись живописом й багато його картин, що було написано у той період, залишилося в галереях та приватних зібраннях Німеччини.

Наприкінці 1914 р., у зв'язку з початком I Світової війни, Г. Сегалін повернувся в Росію. В 1915 р. він пройшов «повторительный» курс у Казанському університеті й отримав спеціалізацію в галузі неврології та психіатрії. Протягом 1915–1918 рр. працював у Київському психоневрологічному шпиталі Червоного Хреста під керівництвом відомого психіатра професора В. Чижя, який, до речі, також захоплювався дослідженням патобіографій відомих особистостей (М. Гоголь та Ф. Достоєвський). Після лютневої революції 1917 р. приєднався до більшовиків й був обраний заступником голови виконавчого комітету більшовицької організації шпиталю. 1918 р. був лікарем I Східного загону Наркомздраву в Казані,

галюцинацій. Товаришував із З. Фройдом, К. Юнгом, А. Адлером. 1923 р., за особистим запрошенням А. Луначарського, повернувся в Росію й працював лікарем-психіатром у клініках Москви, Ленінграда, Смоленська займався науковою діяльністю. В 1925–1930 рр. брав активну участь у випуску «Клінічного архіву», здійснив чимало патографічних досліджень, що було надруковано на його сторінках. У 1920–1930-ті рр. листувався з З. Фройдом та М. Горьким. З 1935 р. працював у Хабаровську головним лікарем психіатричної лікарні, професором та завідувачем кафедри психіатрії Далекосхідного державного медичного інституту (протягом 33 років очолював кафедру). Протягом 1940–1941 рр. написав докторську дисертацію «Психофізіологія галюцинацій», яка була розгромлена опонентами за «вульгарний фрейдизм». Після цієї невдачі вчений звернувся до крайової патології й розпочав вивчення кліщового енцефаліту на Далекому Сході. В 1944 р. захистив докторську дисертацію «Психопатологія й клініка весінньо-літнього кліщового енцефаліту». З 1953 р. – професор. Також учений опублікував низку робіт по шизофренії, епілепсії, дитячій психіатрії, хронічному алкоголізму та алкогольним психозам. Автор понад 300 наукових праць (див.: *Пронякин К., Харитонов І. Секрет профессора Галанта // Медицинский вестник. № 4–5 (509–510). 12 февраля 2010; Бойко Т.А. Профессор Галант – человек и ученый // Вестник общественного здоровья и здравоохранения Дальнего Востока России. 2010. № 1. С. 1-6 та ін.*).

товаришем голови Надзвичайної комісії по боротьбі з тифозною інфекцією на Колчаківському фронті. В 1919 р. добровольцем вступив до Червоної армії й був відправлений на Денікінський фронт старшим лікарем.

У 1920 р. Г. Сегаліна прикомандирували до Головного військово-санітарного управління й направили до Єкатеринбургу. Після демобілізації він залишився й протягом 1920–1948 рр. проживав у місті. Тут Григорій Володимирович став одним із засновників лікарні № 1, активним учасником розвитку психоневрології, брав участь у створенні медичного факультету при університеті. В 1921–1922 рр. він викладав психоневрологію в Уральському університеті, працював ординатором, асистентом обласної нервової лікарні.

З 1922 р., після переведу університету в Перм, учений працював у системі технічних факультетів Уральського політехнічного інституту. В 1923–1930 рр. був доцентом експериментальної промислової психофізіології. 1924 р. створив при закладі обласну психофізіологічну лабораторію (завідував нею до 1930 р.). Протягом 1924–1932 рр. організував мережу психофізіологічних лабораторій при Уральських підприємствах.

Г. Сегалін першим у СРСР розпочав викладати курс «Психофізіологія праці». З 1928 р. – доцент, консультант неврології та психофізіології праці при кабінеті професійних захворювань Уральського політехнічного інституту (УПІ). З 1930 р. – старший науковий співробітник Інституту гігієни та профзахворювань. Також він був членом Уральського товариства любителів природознавства (УТЛП) (з 1923), членом бюро Свердловського товариства психіатрів та невропатологів (1934–1936), працював в обласній комісії по неповнолітнім злочинцям, виступав експертом на політичних процесах, консультантом в оперному театрі, де проводив психофізіологічні дослідження музичних професій. Разом з тим він став одним з ініціаторів та організаторів портретної галереї старовинного живопису при музеї УТЛП, художньої галереї, входив до Комісії по експертизі та охороні пам'яток мистецтва. Довгий час Г. Сегалін не полишав й власні заняття живописом. Його роботи зберігаються в фондах Єкатеринбурзького музею образотворчих мистецтв, Об'єднаного музею письменників Уралу, в приватних колекціях Єкатеринбургу, Москви, Санкт-Петербурга, Риги, Берліну, Ієни, Відня та ін. У 1934 р. за рекомендацією О. Горького його обрали членом Союзу письменників СРСР.

Г. Сегалін, після закриття «Клінічного архіву» та його лабораторії в УПІ, перейшов на роботу до новоствореного Інституту гігієни праці та профзахворювань Міністерства охорони здоров'я РРФСР. Під час радянсько-німецької війни 1941–1945 рр. він займався проблемою боротьби з інтоксикацією марганцю на уральських заводах. У 1941–1946 рр. став ініціатором створення портретної галереї кращих людей Уралу та героїв Великої Вітчизняної війни.

1948 р. Г. Сегалін переїхав у Ленінград. Тут він розпочав працювати в галузі онкології, писав книгу про передраковий синдром. Згодом переїхав у м. Люберці Московської області де й помер у віці 82 років¹⁵.

Архів ученого залишився на Уралі й, вірогідно, загинув, у тому числі й готова до видання монографія «О болезни Гоголя», не вдалося знайти і його відомої картини «Дом умалишенных», портрети хірурга Л. Лепешинського, бібліофіла та поета В. Буйницького та ін. Чимало картин Г. Сегаліна зберігається в фондах Свердловського обласного краєзнавчого музею, Єкатеринбурзького музею, приватних колекціях Єкатеринбурга, Москви, Санкт-Петербурга, Риги, Берліна, Ієни, Відня та ін.¹⁶

Г. Сегалін став засновником двох наукових дисциплін: європатології (еврико-патології) – розділ психіатрії, що вивчає вплив хвороб на творчий процес та інгенеології – дисципліни про геніальних, обдарованих людей, що всебічно вивчає процеси творчості. Європатологія – фактично вивчення «хорошої» патології, психічних особливостей, які й роблять генія генієм.

Геніальність, на думку Г. Сегаліна, є особливою формою психічної хвороби, коли накопичена спадкова енергія обдарованості розряджається за допомогою психічної патології/дисоціації. Він назвав цю хворобу «еврикофренією», що по суті є збірною назвою всіх захворювань (патологій) творчих особистостей. Еврикофренії він поділив на ендогенні (епілептична, істерична, параноїчна, шизофренічна та ін.) й екзогенні (токсична, алкоголічна, сексуальна, інфекційна, травматична та ін.). Кожній з них відповідає своя форма психічної структури, свій симптомокомплекс геніальності, своя симптомологія творчих функцій (натхнення), своя симптомологія творів.

Ще у березні 1921 р. на з'їзді медпрацівників Уральського округу Г. Сегалін запропонував створити Інститут геніальної творчості. У зв'язку з цим ученого запросили з доповіддю в Москву. На його думку важливим недоліком сучасної науки було те, що анатомія великих людей зовсім не була досліджена, а те, що вивчалось, мало випадковий характер¹⁷. Нова установа мала, з одного боку, вивчати геніальних/обдарованих людей, а з іншого – матеріально підтримувати, а при необхідності – корегувати їхню поведінку за допомогою особливої «естетико-творчої» медицини. В інституті планувалося створити відділи, які займатимуться оцінкою діяльності талановитих людей; вивченням творчості душевнохворих; вундеркіндами; посмертним аналізом фізіології геніїв («з обов'язковим розтином мозку всіх видатних людей, а при необхідності, розтином трупа із залишенням його в анатомічному музеї»). Передбачалося також створення особливого «собесу», який би здійснював «патронат» над геніями. Г. Сегаліна підтримали авторитетні вчені та діячі

¹⁵ *Ворошилин С.И.* Предтеча екатеринбургской научной психиатрии. С. 92.

¹⁶ Там само.

¹⁷ *Сегалин Г.В.* О задачах европатологии, как отдельной отрасли психопатологии // Клинический архив гениальности и одаренности (европатологии). Т. 1. Вып. 1. Екатеринбург, 1925. С. 10.

культури – невролог Г. Россолимо, психолог М. Рибников, художник В. Кандинський, літературознавець Ю. Айхенвальд, письменник М. Горький¹⁸.

Задум, щодо створення цього інституту не був реалізований, але ідея була підхоплена й у 1927 р. визначний радянський науковець академік В. Бехтерев виступив із пропозицією заснувати Пантеон мозку, а 1928 р. у Москві було створено Державний інститут мозку (перший мозок видатної людини, що потрапив до колекції інституту, був мозок самого В. Бехтерева).

Отже, в 1921 р. Г. Сегаліну не вдалося переконати колег та радянське керівництво у необхідності створення такого інституту й він узявся самотужки реалізовувати свій дослідницький проект. «Клінічний архів» став результатом спроб ученого втілити в життя свої наукові плани.

У вступній статті до першого випуску журналу Г. Сегалін наголошував на тому, що він започатковує нову дисципліну – европатологію й обґрунтовує її наукове та практичне значення. На його думку феномен геніальності/обдарованості завжди поєднує в собі: з одного боку – симптоми надзвичайної продуктивності, а з іншого – психічної аномальності. Цей симбіоз обдарованості та патології є невід’ємною складовою життя видатних людей¹⁹.

В результаті великої кількості патографічних досліджень Г. Сегалін встановив певні «закономірності» у походженні визначних людей й прийшов до таких висновків: 1) спадкова обдарованість завжди знаходиться поруч із спадковою «обтяженістю» (в тій чи іншій формі); 2) доволі часто буває так, що спадкова обдарованість по одній лінії йде поруч з обтяженістю по іншій; 3) геніальна/обдарована людина є біологічним результатом схрещення ліній обдарованості та обтяженості; 4) основні варіації схрещення зводяться до таких типів: а) основна варіація: по-батькові – обдарованість, по-матері – обтяженість; б) по-батькові або матері – обдарованість, а обтяженість з обох сторін або навпаки²⁰.

Учений писав «...во всех отраслях творчества (в искусстве, литературе, науке и технике) мы видим аномальные проявления этого творчества, и мы не знаем как отнестись к этому творчеству. В самом деле, стоит только внимательно взглянуть на продукты искусства, литературы..., чтобы убедиться, что мы имеем дело с психопатологическими явлениями..., а потому оно может быть понято и освещено научно только с помощью психопатологии, и с помощью психопатологии эти вопросы в общественном отношении могут быть регулируемы»²¹.

¹⁸ Ворошилин С.И. Предтеча екатеринбургской научной психиатрии... С. 90.

¹⁹ Сегалин Г.В. О задачах европатологии, как отдельной отрасли психопатологии. С. 7-23.

²⁰ Сегалин Г.В. Патогенез и биоогенез великих людей // Клинический архив гениальности и одаренности (европатологии). Т. 1. Вып. 1. Екатеринбург, 1925. С. 24-90.

²¹ Сегалин Г.В. О задачах европатологии, как отдельной отрасли психопатологии. С. 8.

Практичне та історичне значення європатології Г. Сегалін обгрунтував таким чином: «Сама эта историческая необходимость создания европатологии как прикладной науки диктуется практическими потребностями жизни: необходимостью государственным и общественным органам руководиться какими-либо научными критериями при регулировании вопросов, касающихся одаренного творчества, одаренной личности, его произведения. До сих пор применяемый принцип государственного или частного «меценатства», «поощрения» должен замениться европатологической экспертизой, основанной на научных данных европатологической диагностики творческой личности и её произведения не с точки зрения «хорошо» или «плохо», «нравится это мне» или «не нравится», а с другой точки зрения: соответствует ли это произведение или этот талант законам симптоматологии данного творческого типа, или это есть симуляция таланта, симуляция творческого произведения; устанавливая эту симуляцию или подлинность этого явления так же, как судебный эксперт-психиатр устанавливает симуляцию невменяемости того или иного психического состояния»²².

Крім того, він пропонував в майбутньому використовувати спеціалістів-європатологів на державному рівні в експертизі аномальної та асоціальної поведінки геніїв та обдарованих, що дозволить «не бросать такую личность ни в тюрьму за его асоциальность, ни в сумасшедший дом», а «ограждать его от того или другого, парализуя его асоциальность иначе, нежели асоциальность обыкновенного преступника»²³.

Утім Г. Сегалін, розуміючи передчасність таких висновків, зауважує: «Понятно, что, не имея в настоящее время таких данных, с помощью которых мы могли бы так подойти к этим вопросам, мы этого сейчас сделать не можем, ибо мы должны изучить прежде всего законы патологии, симптоматологии, диагностики проявления творчества. Необходимо сначала создать европатологию»²⁴.

Державі та суспільству, з його точки зору, необхідно вивчати генетику та біологію творчої особистості «чтобы знать, в каких недрах человеческого материала можно ждать или искать эту «курскую аномалию» человеческой продукции, и в каких социальных слоях нужно ждать эту феноменальную силу, называемую «одаренностью»»²⁵. Тобто прогнозувати появу генія.

Г. Сегалін пропонував навіть використати душевну хворобу в якості каталізатора творчості. Він одним з перших запропонував новий погляд на патологію та її роль в історії людства. Для нього патологія – позитивний фактор у розвитку суспільства, адже саме патологія дає поштовх у народженні геніальної/обдарованої особистості. Попередні дослідники патографій видатних людей, визнаючи геніальність як патологію, вважали її дегенерацією (Ч. Ломброзо). На думку ж Г. Сегаліна такий підхід є хибним:

²² Там само. С. 9-10.

²³ Там само. С. 10.

²⁴ Там само.

²⁵ Там само.

«...нужно оставить в стороне такую точку зрения ...мы, однако, поняли, что с помощью той же патологии мы делаемся сильнее (в борьбе с этим врагом-болезнью). Мы прививаем каждому здоровому человеку яд оспы, дифтерита для того, чтобы оградить его от той же оспы и дифтерита. Следовательно, мы научаемся постепенно видеть и ценить положительные стороны патологии, и, собственно, весь процесс новейшей медицины сводится к тому, чтобы понимать и уметь применять механизм положительной патологии, делая его нашей физиологией и биологическим фактором нашего существования и борьбы»²⁶.

Вчений рішуче вступав у дискусію з прихильниками евгеніки (дисципліни, що динамічно розвивалася у 1920-ті), які прагнули оздоровлення людства шляхом профілактики (в деяких випадках стерилізації) з метою оздоровлення людства від «поганої спадковості». На його думку це «ідея очень заманчивая, но практически не только не осуществимая, но даже вредная в отношении источников гениальной одаренности, в отношении генетики великих и одаренных людей... если мы будем следовать учению евгеников, то... в смысле «стерилизации» людей от плохой наследственности мы достигнем хороших результатов, зато в смысле рождения великих людей у нас будут отрицательные результаты: не будет ни одного великого или замечательного человека... ибо генез великого человека связан органически с патологией, ...которая является одним из сопутствующих биологических рычагов генетики в создании природой великих людей»²⁷.

Фактично Г. Сегалін у своїх дослідженнях поступово підходив до питання можливості штучного створення геніальної/обдарованої особистості. Він не був одинаком у цьому прагненні й не виглядав таким вже диваком у науковому співтоваристві 1920-х. Суспільство було захоплене успіхами вчених, віра в науку поступово витискувала віру в Бога. Радянська наука взагалі мала витіснити релігію й створити нову мораль, що виправдовувала б будь-які засоби досягнення великої мети – створення нової людини та побудова комуністичного суспільства. Так, науковці боролися зі старістю та розмірковували про перетворення СРСР в єдину сім'ю шляхом переливання крові від старих членів партії молодому поколінню й навпаки, казали про перемогу над сном, про досягнення безсмертя, працювали над можливістю хірургічним шляхом робити геніїв – нових радянських людей, намагалися створити гібрид людини та мавпи тощо.

Г. Сегаліна цінували в інтелектуальному співтоваристві, він листувався з багатьма видатними вченими та літераторами (наприклад – М. Горький, Ромен Ролан та ін. видатні діячі культури та науки.). У середовищі московської та ленінградської еліти «Клінічний архів» розходився блискавично, його навіть переписували. Журнал схвально оцінювали авторитетні науковці

²⁶ Там само. С. 19-20.

²⁷ Там само. С. 9.

як в СРСР (В. Бехтерев²⁸, Л. Даркшевич²⁹, В. Гіляровський³⁰), так і за кордоном (О. Форель³¹, Е. Кречмер³², В. Ланге³³).

Утім, в 1930 р. журнал було закрито, а патографічні дослідження надовго припинено. Сьогодні «Клінічний архів» та дослідження, що публікувалися на його сторінках є безумовно надзвичайно цікавим історіографічним та історичним фактом. Утім, цей матеріал має не лише історичну цінність, він й досі залишається до кінця не осмисленим та потребує всебічного полідисциплінарного дослідження. Також, на мій погляд, патобіографія як жанр біографічного дослідження має чималий дослідницький потенціал й може сприяти розширенню дослідницького інструментарію історика.

²⁸ *Бехтерев Володимир Михайлович* (1857–1927) – видатний російський психіатр, невропатолог, фізіолог, психолог, засновник рефлексології та патопсихологічного напрямку в Росії.

²⁹ *Даркшевич Ліверій Йосипович* (1858–1925) – визначний російський невропатолог й нейрогістолог.

³⁰ *Гіляровський Василь Олексійович* (1876–1959) – визначний російський, радянський психіатр.

³¹ *Форель Огюст Анрі* (1848–1931) – відомий швейцарський психіатр, психолог та ентомолог.

³² *Кречмер Ернст* (1888–1964) – німецький психіатр та психолог, автор типології темпераментів на основі особливостей будови тіла.

³³ *Ланге-Айхбаум Вільгельм* (1875–1949) – німецький психіатр та психолог, автор книги «Геній, безумство й слава» (1928), яку часто називають енциклопедією патобіографій (557 патографій).

